

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

RÉTORICKÁ KOMUNIKÁCIA U UČITEĽOV STREDNÝCH ŠKOL
V ICH AKTIVITE V MIESTNEJ KULÚRE

Bakalárska práca

Študijný program: Pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra pedagogiky PF UKF

Školiteľ: Dr. h. c. prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc,

Nitra 2010

Alexandra Šimunová

Pod'akovanie:

Touto cestou sa chcem čo najsrdečnejšie pod'akovať môjmu konzultantovi pánovi Dr. h. c. prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc, za odbornú pomoc, ctené rady a veľkú trpezlivosť.

ABSTRAKT

ŠIMUNOVÁ, Alexandra: Rétorická komunikácia učiteľov stredných škôl v ich aktivite v miestnej kultúre. /Bakalárska práca/. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Školiteľ: Dr.h.c. prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, Csc. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár jednodborového štúdia pedagogiky. Nitra: PF UKF, 2010

V predkladanej bakalárskej práci sme sa zaoberali rétorickou komunikáciou, jej figúrami, apelmi, vplyvom rétoriky na pedagóga v osvetovom stredisku, komunikáciou mimo vyučovania.

V práci bola sústredená pozornosť na vysvetlenie pojmu komunikácia, rétorická komunikácia. Opisujú sa jej znaky, funkcie a aj typy komunikácie. Taktiež sme sa zaoberali v tejto práci vznikom a vývinom osvetového strediska, aký má vplyv pre deti a mládež a našu kultúru.

Kľúčové slová: komunikácia, verbálna komunikácia, neverbálna komunikácia, rétorická komunikácia, osvetové stredisko

ABSTRACT

Šimunová, Alexandra: The Rhetoric Communication of the Secondary Grammar School Teachers and their Activities in the Local Culture. (Bachelor degree thesis). Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Education, The Department of Education. Advisor: Dr.h.c. prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, Csc. The level of qualification: Bachelor's degree, Major subject: Pedagogy. Nitra, Faculty of Education, UKF, 2010

In this thesis we dealt with the rhetoric communication – its figures of speech and appeals, – the impact of rhetoric on the teacher working in the centre for education, communication and also with the communication used in the after-school activities.

This work provided the explanation of the terms – *communication* and *rhetoric communication*, and the description of its features, functions and also the types of communication. In addition, in this thesis we are focused on the foundation and the development of the centre for education – its influence on children, youth and our culture.

Key words: communication, verbal communication, non-verbal communication, rhetoric communication, centre for education

OBSAH

Úvod.....	7
1 Komunikácia.....	8
1.1 Jazykové prostriedky v komunikácii.....	9
1.2 Verbálna komunikácia.....	10
1.3 Neverbálna komunikácia.....	12
2 Rétorická komunikácia.....	15
2.1 Historický vývoj rétorickej komunikácie.....	16
2.2 Rečnícke apely.....	18
2.3 Rétorické žánre.....	19
2.4 Štylizácia rečníckeho textu.....	20
2.5 Rečnícke figúry.....	21
2.6 Rečnícky prednes.....	23
3 Osvetové stredisko Topoľčany.....	26
Záver.....	33
Zoznam použitej literatúry.....	35
Príloha	

Úvod

Komunikácia je téma zaujímavá a široko-spektrálna ako ľudstvo samo. Bez komunik by sme neboli tým najvyspelejším a najinteligentnejším živočíšnym druhom tejto planéty. Komunikácia je ten fenomén, ktorý nás stavia na piedestál medzi živočíchmi, je to najvýraznejší rozdiel medzi človekom a inými živočíšnymi druhmi.

Primárnym cieľom tejto práce bolo zameranie sa na rétorickú komunikáciu a jej využitie v praxi, kedy je zúčastnená ako verbálna, tak aj neverbálna zložka komunikovania.

Význam rétorickej komunikácie spočíva vo vzťahu rečník (prednášajúci) – poslucháč, kde rečník priamo odovzdáva svoje myšlienky, poznatky, úvahy.

Rétorika je umenie rečníctva, kedy sa od prednášajúceho očakáva umenie zladenia verbálnej a neverbálnej komunikácie.

V zmysle verbálnej komunikácie rečník musí zaujať, aby udržal pozornosť, a teda jeho reč musí mať slovný význam a náležité zvukové vlastnosti. Dnešná spoločnosť vyžaduje od rečníka pravdivosť, originalnosť, schopnosť vyjadrovania sa takou formou, aby do určitej miery šokoval publikum, aby si udržal jeho pozornosť, neunavil monotónnym čítaním textu.

V rámci neverbálnej komunikácie je dôležitá kultivovanosť podania, prednesu, pretože poslucháč pozitívne vníma vkusne upraveného rečníka, ktorý rečou tela, nenásilnými pohybmi, gestikuláciou, svojím šarmom, charizmou vplýva na poslucháča, prípadne zahľadí malé nedostatky obsahu prednášky.

Je zrejmé, že v rétorickej komunikácii má plnohodnotný význam tak zložka verbálna, ako aj neverbálna.

Komunikácia je téma, ktorá bola, je a bude vždy aktuálna, má nesmierny význam v každej spoločnosti.

Ako konkrétny cieľ sme uviedli Tribečské osvetové stredisko v Topoľčanoch, ktoré je už desiatky rokov názorným príkladom využitia rétorickej komunikácie v praxi.

1 Komunikácia

„Je proces, ktorý sprostredkuje vzájomné informácie ľudí. Keďže informácie medzi ľuďmi sa realizujú a šíria nielen klasickými jazykovými prostriedkami, ale aj nejazykovými signálmi, oblasť jazykovej komunikácie obsahuje všetky spôsoby a prostriedky, ktorými sa ľudia dorozumievajú. Ide teda o mnohostranný súbor výrazových prostriedkov i okolností tohto procesu“ (O. Škvareninová, 1994, s.7).

Podľa O. Škvareninovej informácie sa môžu šíriť jednosmerne alebo obojsmerne. Jednosmerne sa šíria iba od jedného účastníka ale nie naopak (rozhlasové vysielanie). Obojsmerný prenos je od jedného účastníka k druhému (Škvareninová, 1994, s.7)

Komunikačný systém má tieto časti (Škvareninová, 1994, s.7):

- Dvaja komunikanti
- Dorozumievací kód
- Médium
- Obsah informácie

Ak sú obaja komunikanti prítomní, odpadá časť média, ktoré informáciu prenáša. Ideálna komunikácia je, ak obaja komunikanti používajú rovnaký dorozumievací kód. Na dobré dorozumievanie nestačí len jazyk, ale aj celý rad iných prostriedkov, ktoré dopĺňajú prejav, aby poskytol bohaté informácie. Mimojazykové prostriedky sa vyskytujú v prejave neustále len si ich komunikanti často ani neuvedomujú. Niektorí jazykovedci sú presvedčení, že samotný jazyk má iba 30- 35 percentnú účasť na reálnej rečovej komunikácii. Komunikácia je proces dynamický a živý, plný rozličných meandrov, možností a nečakaných zvrátov. V ňom sa odráža život jednotlivca aj celej spoločnosti. Komunikácia je živá kronika ľudstva (Škvareninová, 1994, s.8-9).

1.1 Jazykové prostriedky v komunikácii

Jazyk je najprirodzenejší, najkomplexnejší a najprepracovanejší spôsob ľudskej komunikácie. Pomocou neho vieme vtipkovať, debatovať, pýtať sa, satirizovať, ale hlavne myslieť. Jazyk a reč nie sú totožné. Kým jazyk má jeden rozmer, reč má štyri: 3 rozmery priestoru a jeden rozmer času. Jazyk je návod, reč je praktické použitie v komunikácii. Jazyk je návod ako upiecť a reč je hotový koláč, ktorý cukrárka neupečie presne podľa receptu ale ochutí ho aj niečím svojim. Reč je spätá s vedomím, poznávaním a zážitkami človeka. Reč vnímame sluchom a jej zmysel si uvedomujeme v mozgu. Lingvistická časť komunikácie sa spracúva v ľavej časti mozgu, v pravej časti sa dešifrujú paralingvistické prostriedky, čiže emócie. Reč nevnímame slovo po slove, ale dôležitý je aj rytmus reči, ako aj prízvuk. Aby bola zrozumiteľná, musíme ju pomenúvať správnymi slovami (Škvareninová, 1994, s. 10-11).

Reč sa vníma slovo po slove – dôležitý je tak rytmus reči, ako aj slovný a vetný prízvuk. Aby reč bola zrozumiteľná, jednotlivé slová musia správne pomenúvať skutočnosti, ktorých sa týka. Pri výbere výrazových prostriedkov treba citlivo voliť jazykové prvky podľa toho, akú hodnotu nadobudnú v texte. Jedny cítime ako nocionálne a druhé ako expresívne. Nocionálne výrazové prvky sú také, ktoré vyjadrujú iba objektívny, logický a vecný obsah. Komunikácia, ktorá sa skladá z takýchto prvkov, je takisto objektívna, logická a vecná. Ak chce hovoriaci vyjadriť vlastný postoj k obsahu prehovoru, použije expresívne, čiže osobne motivované výrazové prvky. Komunikácia presýtená expresívnymi pomenovaniami a formovaná expresívnou štylizáciou, odráža vnútorné pocity hovoriaceho k veci, o ktorej je reč. Niektoré prvky vnesú expresívnosť do textu samy. (Škvareninová, 1994, s. 12)

Expresívnosť v komunikácii sa dosahuje uplatňovaním slangu. Sú to výrazy, ktoré vznikajú buď metaforicky alebo deformáciou, prípadne preberaním neznámych nespisovných prvkov alebo aj nedbalou artikuláciou. Vzniká z roztopaše, rozmaru zo snahy pomenúvať veci inak, ako ich pomenúvajú dospelí. Slang nesie stopy recesie, humoru, karikatúry, schopnosti zachytiť a niekedy aj metaforicky pomenovať charakteristické črty javu (Škvareninová, 1994, s. 13).

Verbálnu zložku reči osobitne charakterizuje to, či jednotlivé slová chápeme ako abstraktné, alebo ako konkrétne. Všeobecne sa za abstraktné pomenovania pokladajú najmä názvy vlastností, duševných hnutí a stavov, napríklad minulosť, choroba, láska,

priateľstvo. Konkrétne pomenovania sú mená osôb a vecí, ktoré je človek schopný vnímať aj zmyslami. Možno povedať, že človek môže komunikovať aj s malým počtom slov, no za predpokladu, že uplatňuje neverbálne prostriedky (Škvareninová, 1994, s.15).

1.2 Verbálna komunikácia

Verbálnou komunikáciou vyjadrujeme myšlienky artikulovanou rečou. K najdokonalejšiemu a najpoužívanejšiemu prostriedku komunikácie patrí jazyk a reč.

Komunikácia je všade prítomná. Každé slovo, ktoré vypovieme, je zaťažené našou históriou, zážitkami, vzdelaním a kultúrnym prostredím, v ktorom žijeme. Umožnila človeku dostať sa na dnešnú úroveň spoločenského, hospodárskeho a kultúrneho života. Jazyk umožňuje ľuďom, aby si oznamovali navzájom svoje poznatky, hovorili o svojich pocitoch a dojmach, aby sa vzdelávali.

Porubská (2005, s. 133) uvádza tieto druhy reči:

- reč hovorená,
- reč písaná,
- dyadický dialóg (rozhovor medzi dvoma osobami),
- reč v malej skupine.

Ďalej hovorí, že vo verbálnej komunikácii poznáme *monológ a dialóg* prejavu. Hovoriaci by mal byť pri monológu prirodzený a nenásilný a mal by využívať adekvátne tempo reči. Mal by harmonizovať s neverbálnymi prejavmi osobnosti, ako je mimika, gestikulácia a ďalšie prostriedky nonverbálnej komunikácie.

Pri monológom je dôležité, aby sme sledovali niekoľko dôležitých aspektov rečníka, ako napr. *moduláciu hlasu, artikuláciu a výslovnosť, tempo reči, segmenty a dynamiku reči*.

Existuje niekoľko druhov dialógov (Porubská, 2005, s. 134-135):

Situačný dialóg – ide o improvizovaný rozhovor dvoch alebo viacerých osôb v tom istom čase a na tom istom mieste. Situačný dialóg môže mať svoje úskalia. Pri dlhšej improvizácii iniciátor rozhovoru môže stratiť precizitu vyslovených myšlienok. Od aktéra teda improvizovaná reč vyžaduje nemalú flexibilitu. Z toho vyplýva, že v monologickom alebo dialogickom prejave existuje umenie rozprávať, umenie mlčať a umenie počúvať. Ide tu o aktívne počúvanie. Dôležité je i kladenie otázok. Ak chceme, aby sa náš partner rozhovril, musíme zistiť od neho čo najviac informácií.

Rozoznávame niekoľko druhov otázok:

- informačná otázka – kladieme také otázky, ktoré vylučujú tzv. „výsluchové“ témy
- sugestívna otázka – je položená s cieľom ovplyvniť partnera
- alternatívna otázka – partnerovi v dialógu navrhujeme niekoľko alternatívnych riešení s tým, aby nedošlo k zmietavému stanovisku
- protioptázka- dáva možnosť námietkam alebo získať späť stratenú iniciatívu
- kontrolná otázka - overujeme ňou, či nedošlo v komunikácii k chybe
- motivačná otázka – pomáhame ňou nadviazať istý vzťah partnerom

Katechický dialóg – používame pri ňom krátke vety, odpovede sú zvyčajne jednoslovné.

Kombinovaný dialóg – obe stránky dávajú otázky aj odpovede. Tento typ nazývame aj demokratický štýl komunikácie.

Virtuálny dialóg – obsahuje možné riešenia naznačených problémov, ak by dotyčná osoba splnila nami navrhnuté riešenia.

Heuristický dialóg – používa sa v tej etape práce, keď treba tvoriť. Je súčasťou breinstrormingu – ide o vytyčovanie postupov riešenia problému.

Divergentný dialóg – ide o rozbiehavé myslenie, keď sa pri dialógu využíva fantázia a kreativita zúčastnených strán.

Veľmi dôležitú úlohu zohráva v komunikácii tempo reči. Rozoznávame niekoľko spôsobov hovorového tempa (Porubská, s. 151):

- *Legato* – ide o pokojné, voľné, plynulé rečenie, možno povedať, že ide o prirodzený prejav rečníka. Toto tempo sa využíva pri rozličných vysvetleniach, výkladoch vedeckých poznatkov, metodických postupov s akcentom rešpektovania didaktických zásad.
- *Portamento* – je to slávnostný, vznešený, niekedy vzrušujúci, avšak vyrovnaný spôsob prednesu. Toto tempo rečenia sa využíva najmä pri príležitostných, spoločenských rečeniach.
- *Marcato* – je to výrazný, gestikulačný spôsob reči na väčších zhromaždeniach. Odporúčame sa vyhýbať nadmerným gestikuláciám, pretože môžeme získať opačný efekt rečníckeho úspechu.
- *Staccato* – je to rýchly, úsečný, temperamentný spôsob prednesu, charakteristické najmä pre športových redaktorov moderovania zápasov prostredníctvom rozhlasových prejavov.

- *Gradácie* – ide o stupňovanie, zosilňovanie, zrýchľovanie prejavu. Gradovať môžeme z dola nahor, ale aj opačne.

1.3 Neverbálna komunikácia

Neverbálnu komunikáciu môžeme nazvať aj ako sprievodný jav verbálnej komunikácie. Neverbálny prejav je omnoho spoľahlivejší, ako slovný. Označujeme ju aj ako mimoslovnú komunikáciu. Nejde iba o mimickú stránku reči, ale aj o celý komplex mimoslovných signálov – reč tela. Niekedy je takáto reč úprimnejšia ako samotné slová. Mimoslovne si oznamujeme emócie, prejavujeme záujem o zblíženie, vytvárame dojem o tom, „kto som ja“, ovplyvňujeme zmenu, postoje partnera, vyjadrujeme riadenie chodu vzájomného styku (Nelešovská, 2005, s.46).

Neverbálne prejavy komunikácie (Porubská, 2005):

Kinezika

Predstavuje komunikáciu pomocou rúk, nôh, tela, krku a hlavy. Pri napätí, nepokoji, strachu alebo tréme sa ľudia zvyknú hrať s rukami, predmetmi, napr. pri kritických situáciách človek niekedy nevedome zdvihne ramená a skloní hlavu, akoby si inštinktívne chránil pred fyzickým ohrozením svoju šiju. (Porubská, s. 136)

Mimika

Patrí medzi najvýraznejšie prejavy vo verbálnej komunikácii. Odzrkadľuje okamžitý emocionálny stav, postoj i vzťah k človeku.

Porubská (2005, s. 136-137) uvádza:

za primárne emócie vyjadrené mimikou sa považujú:

- šťastie – nešťastie
- radosť – smútok
- strach – pocit úľavy
- kľud – rozčúlenie
- spokojnosť – nespokojnosť – znechutenie
- záujem – nezáujem

medzi sekundárne emócie zaraďujeme:

- zložené mimické prejavy, kde jedna polovica tváre vyjadruje inú emóciu ako druhá, napr. prekvapené oči a apatické ústa
- splynutie výrazov – vzniká, ak striedanie emócií prebehne veľmi rýchlo, a tak vznikne na pohľad neurčitý výraz

Prostriedkami mimiky sú oči, pery, čelo, líca a brada. Najviac informácií nám poskytujú oči účastníkov, napr. privreté oči znamenajú únavu, nudenie, či ospalosť. Pri negatívnych pocitoch zrenice stmavnú, pri pozitívnych zjasnejú.

Gestika

Gestiku vyjadrujeme pomocou pohybov a polôh rúk. Gestá majú svoj spoločný svetový jazyk, ale majú aj svoje nárečia. Sú rodené a málo sa menia. Jednotlivé národy majú svoje zakódované gestá a sú diferencované. V odborných prameňoch sa konštatuje, že máme viac ako milión neúmyselných gest. V neverbálnej komunikácii existuje istá pravda: „Ten, kto chce hovoriť nepravdu a pôsobiť zároveň presvedčivo, musí potláčať všetky gestá.“ (Porubská, s. 137)

Proxemika

Je to teória a prax vzdialenosti medzi aktérmi komunikácie. Vzdialenosti ľudí pri komunikácii delíme na tieto zóny (Szíjjartóová, 2007, s. 246):

- *intímna zóna* – vzdialenosť od 0 - 45cm – blízke osoby
- *osobná vzdialenosť* – vzdialenosť – 45 – 120cm – známe osoby, verejný styk
- *spoločenská vzdialenosť* – 120 – 200cm – cudzí, nadriadený s podriadeným
- *verejná vzdialenosť* – 200 – 300cm – zhromaždenia

Haptika

Termín haptika zaviedol lingvista William Austinem. Vyjadruje kontakt dotykom. Medzi dotyky zahrňujeme príjem správ o pôsobení tlaku, tepla, chladu, vyjadruje vplyv podnetov, ktoré pôsobia bolesť. Medzi druhy dotykov zaraďujeme:

- podanie ruky
- stisk
- objatie
- pohladenie
- pobožkanie
- štipnutie a i.

Podaním ruky môžeme oznámiť druhému človeku, či je vítaný alebo či prišiel nevhod. Dotyk môže byť podaný ako prejav priateľstva či nepriateľstva.

Posturika

Ide o teóriu zaoberajúcu sa komunikáciou prostredníctvom tela. Tým ako človek zaujme určitú polohu tela, rukou, nohou, hlavou, môže iným ľuďom oznámiť, či je jeho psychický postoj priateľský, či nepriateľský.

Fyziológia rozoznáva tri základné polohy človeka: *vstoji, vsede, vleže*. Pri každej polohe môžu rôzne časti tela zaujať rozličné polohy.

Základné telesné polohy a postoje (Nelešovská, 2005, s.53):

- kompozícia – vzájomná poloha dvoch častí tela pri základnej telesnej polohe
- konfigurácia – vystihnutie vzájomných polôh všetkých častí tela pri základnej telesnej polohe
- pozitúra – znamená celok, udáva celú základnú telesnú polohu a polohovú konfiguráciu všetkých častí tela

Paralingvistika

Paralingvistika je úzko spätá s našou rečou, ale nedá sa zachytiť klasickými metódami jazykovedy. Organicky preto patrí do základného súboru neverbálnych prejavov. Tvorí však určitý prechod od mimoslovných k slovným spôsobom správania (Nelešovská, 2005, s. 56).

Paralingvistické charakteristiky:

- hlasitosť reči
- výška tónu reči
- rýchlosť reči
- objem reči
- plynulosť reči
- intonácia – melódia reči
- pohyby v reči
- správna výslovnosť
- kvalita reči – vecnosť rozhovoru
- členenie reči – frázovanie

Je veľmi zaujímavé pozorovať a vnímať verbálne a neverbálne jazykové prejavy ľudí, pretože každý jedinec je unikátny a svojim komplexným prejavom nám prezradí veľa o sebe, svojej osobnosti, spôsobuje nám príjemné alebo nepríjemné pocity, vnímame ho všetkými zmyslami a tým si vlastne určujeme a vyberáme ľudí nám blízkych.

Dobrá komunikácia nás pozitívne ovplyvňuje, vzdeláva, psychicky podporuje, zabáva, emočne naplňa.

2 Rétorická komunikácia

„Rečnenie je priame odovzdávanie myšlienok, úvah, predstáv, citových impulzov a vôle, názorov, stanovísk a poznatkov prostriedkami ústnej reči subjektom, ktorým je rečník, objektu, ktorým je väčší alebo menší počet poslucháčov“ (L. Rybár, 1980, s.8).

„Rétorická komunikácia je najtradičnejšou umeleckou komunikáciou. Slovo rétorika pochádza z gréckeho slova rhétorické techné = umenie rečníctva, rhétoriké = verejné rozprávanie, rečníctvo“ (Porubská, 2005, s. 143).

Znaky a vlastnosti rečenia sú (L. Rybár, 1980, s.8):

- verejnosť
- osobná prítomnosť partnerov pri rétorickej komunikácii a bezprostrednosť kontaktu medzi nimi (v bezprostrednom kontakte sú rečník a publikum, poslucháč vníma popri slovnovýznamových prvkoch reči aj jej vedľajšie zvukové vlastnosti a odtienky)
- pravdivosť obsahu, originalnosť textu, myšlienok a tvrdení(rečník je zvyčajne aj pôvodcom textu)
- monologickosť(môže byť zdanlivá ako skutočná, pri diskusiách či debatách nemusí rečník dostávať námety z publika)
- aktuálnosť a spoločenská užitočnosť(dnešná spoločnosť odmieta bezobsažnosť, frázoovitnosť, či krasorečenie, moderný rečník sleduje cieľ, primeraný štýl a formu)
- plynulosť a dynamickosť podávania rečníckeho textu, jeho ucelenosť a kompozičná vyváženosť(rečník si určuje sám obsah, rozsah aj štýl prejavu, sám si stimuluje a námety svoje myšlienkové pochody)
- zreteľ na poslucháča a spätná väzba s ním, zreteľ na okolnosti a podmienky rečenia (pri spätnej väzbe medzi rečníkom a poslucháčom ide o optický, akustický i psychický kontakt)
- ústnosť a rétorickosť štýlu (pre rečnícky štýl sú charakteristické rôzne kontaktové prostriedky ako sú oslovenia, zdvorilostné frázy, výzvy a zvolania, rozličné vsuvky, citové frázy, vynechávky a nedokončené vety)
- dopĺňanie reči mimojazykovými výrazovými prostriedkami (gesto, mimika, pohyb, intonácia) a skordinovanosť týchto prostriedkov s rečou
- úsilie o tzv. voľný prednes (dobrým rečníkom nebýva improvizátor, no odpútavanie od napísaného textu dodáva reči živosť, umožňuje spätnú väzbu s publikom)

- jasnosť, prehľadnosť a zrozumiteľnosť podávaných myšlienok, pútavosť a kultivovanosť prednesu(súvisí s aktuálnosťou, užitočnosťou a potrebnosťou obsahu, s rétorickosťou textu, so zaujímavosťou a primeranosťou podania)
- zreteľ na cieľ rečenia, na jeho optimálne dosiahnutie, na efektívnosť reči (rečník môže sledovať jediný cieľ, ale aj viaceré ciele, no vždy hierarchicky sleduje hlavný cieľ, rečník by mal svoj cieľ dosiahnuť v primeranom, efektívnom časovom intervale)

Rétorická komunikácia podľa môjho názoru hlavne spočíva vo vzťahu medzi prednášajúcim a poslucháčom. Hlavným aspektom je spätná väzba. Bez spätnej väzby tento vzťah nemá zmysel, resp. neplní svoj účel. Na základe toho, že poslucháč počúva prednášajúceho a pochopí, resp. nepochopí zmysel prednášky, reaguje a vtedy tento vzťah je funkčný. Aby bol vzťah medzi prednášajúcim a poslucháčom funkčný, poslucháč by mal byť zainteresovaný do témy, ktorá je obsahom prednášky. Dôležitá je kultivovanosť prednesu, pretože poslucháč pozitívne vníma vkusne upraveného rečníka, ktorý svojím šarmom prípadne charizmou občas zahladí prípadné malé nedostatky textu.

2.1 Historický vývoj rétorickej komunikácie

Korene rétoriky siahajú až do starovekého Grécka. Je známa viac ako dvetisíc rokov. Vznik rétoriky podmienila spoločenská situácia. V tých časoch v antických štátoch vládol systém otrokárskej demokracie a každý občan sa musel zúčastňovať na výkone vládnej moci. Vtedy sa rečníctvo pokladalo za umenie. Rétorika, gramatika a dialektika tvorili tzv. trívio, ktoré tvorilo základ starovekého i stredovekého typu strednej školy. V starom Grécku pri rozvoji rečníctva zohrali významnú úlohu sofisti. Boli to grécki myslitelia, ktorí uplatňovali vo svojich prejavoch mnohé mimojazykové prostriedky. Zhromažďovali mládež, prednášali jej, robili rôzne besedy. Sofisti sa stali učiteľmi krasorečenia v starom Grécku. K najznámejším rečníkom v starom Grécku patrili Sokrates, Platón a Aristoteles (J. Mistrík, 1987, s.9-11).

Výdobytkom starogréckej teórie je rozlišovanie trojakých rečníckych žánrov (J. Mistrík, 1987, s.12):

1. politické prejavy
2. súdne prejavy
3. oslavné, príležitostné prejavy

Rétorická komunikácia sa nevyvíjala iba v Grécku, ale aj v Ríme. Medzi najznámejších priekopníkov v rímskej rétorike patrili Cicero, Seneca, Quintilianus a i.

Quintilianus (39 – 95 n.l.) bol prvý, ktorému štát platil ako učiteľovi rétoriky. Napísal aj známe dielo *Poučenie o rečníckom umení*. Toto dielo sa skladá z 12 kníh, v ktorých sa píše o problematike starogréckej a rímskej rétoriky. Opieral sa o Ciceróna a Demostena. Písal medzi patetickým a vecným rečníctvom.

V novšej rétorike sa dostáva do popredia kazateľstvo – významné pre cirkev. Kazateľská rétorika bola na rozdiel od rímskej či gréckej odlišná tým, že prevládala monologickosť. Bola viac abstraktnejšia, menej polemická, ódická.

„Cirkevno-bohoslovecká rétorika mala monopolné postavenie takmer po celý stredovek nielen v Európe, ale aj v mnohých mimoeurópskych krajinách. Ona bola primárnou ideologickou i politickou zbraňou nielen toho alebo onoho náboženstva, ale vcelku aj feudálneho zriadenia“ J. Mistrík (In G. Z. Apresian, *Oratorskoje iskusstvo*, Moskva 1972, s. 32).

V stredoveku sa na univerzitách rozvíjalo akademické rečníctvo. Rétorika bola v stredoveku jedným z hlavných predmetov na stredných školách.

Monumentalizujúce rečníctvo je známe pre obdobie baroka. Pozornosť sa kladie pri výbere slov, pestuje sa synonymita, používajú sa lexikalizované slovné hry a obraty. Z obsahovej stránky barokové rečníctvo neprináša veľa nového oproti stredovekému. V tomto období je známa homiletika, o ktorú sa opieralo kazateľské rečníctvo. Homiletika je náuka o príprave a prednese kázni.

Pre obdobie osvietenstva je známa stručnosť. Rečnícky sloh tých čias je triezvy, neoplýva ozdobami, má svoje ustálené obraty a figúry.

Svetské rečníctvo je dosť ovplyvnené francúzskym materializmom a osvietenstvom. Medzi známych rečníkov tejto doby by sme mohli zaradiť Diderota, Holbacha či Rousseau.

V období novoveku bolo známe až prehnané rečníctvo, využívalo sa veľa nadbytočných prvkov a zakrývala sa tým pádom podstata myšlienky. Niekedy dokonca vo verejných rečiach nebola žiadna myšlienka. Bola ostro kritizovaná najmä Marxom a Engelsom. Takto sa začína formovať marxistická rétorika. Obdobie marxizmu vedie novú etapu vo vývine rétoriky. Vyznačuje sa hlavne svojou revolučnosťou a adresnosťou, ako v obsahu, tak aj vo forme (Mistrík, 1976, s.16-19).

„Moderná rétorika nestavia už iba na krasorečnení a na jazyku, ale vychádza z komplexu mnohých semiotických sústav, opierajúc sa o situáciu, osobnosť rečníka a percipienta.“

(L. Rybár, 1980, s.20)

2.2 Rečnicke apely

„Každá reč je súhrnom apelov namierených do poslucháčovho vedomia. Rečnicke apely sa členia podľa druhu, podľa kvality a kvantity, podľa intenzity a účinnosti. Podľa druhu poznáme tieto apely:

1. apel na rozum (racionálny),
2. apel na cit (emocionálny),
3. apel na fantáziu,
4. apel na vieru a dôveru,
5. apel na čin
6. apel na vôľu,
7. apel na náladu a i.

Spomínané apely sa prakticky vyskytujú v čistej alebo v kombinovanej podobe.“(L. Rybár, 1980, s.197)

Apel na rozum má medzi ostatnými apelmi dominantné postavenie. Ostatné apely ho akoby dopĺňali a podporovali. Pre tento apel sú typické niektoré frázy ako napríklad *myslím si, zamyslíme sa nad tým, uvážte že, porozmýšľajme o veci* atď... Tento apel je príliš oficiálny a vedie k odosobneniu reči. Racionálne apely dokážu zaujať viac vzdelaných ľudí. Jednoduchších ľudí nemusia uspokojiť, môžu ich dokonca nudiť. Medzi racionálne apely patrí napríklad úvaha, dôkaz ale aj argument (Rybár, 1980, s. 197).

Emocionálne apely sú rôzne, môžu sa týkať ako pozitívnych, tak aj negatívnych citov (láska, nenávisť, náklonnosť, averzia). Najčastejšie sa vyskytujú v príležitostných a obradných rečiach. Citové apely by nemali byť výstredné, či gýčové alebo sentimentálne. Apely na cit majú frázy ako napríklad *sme dojatí, sme očarení, veľmi nás to teší, s radosťou sa dozvedáme, ľutujeme* atď. (Rybár, 1980, s. 198).

Apel na fantáziu by mal u ľudí vyvolať živú predstavu udalosti, deja, situácie, zážitku, vzťahov a pod.. „Niekedý funguje ako kulisa, inokedy ako prostriedok zážitku alebo poznávania. Predstava môže byť statická alebo dynamická, môže sekundárne fungovať aj ako citový apel.“(L. Rybár, 1980, s.199) Fantazijné apely by mali byť na reálnom podklade, rečník by nemal využívať sny, predstavy a vidiny. Tieto apely by mali fungovať ako hnacia sila, motivačný prostriedok. Fantazijné apely sú nevyhnutnými atribútmi poetizovaných rečníckych textov, tu je však ich kontrola rozumovou zložkou, najmä logikou, nevyhnutná.

Pre fantazijné apely sú typické frázy ako napríklad *na vlastné oči som to videl, predstavte si, celkom som sa vžil do jeho situácie* a pod. (Rybár, 1980, s. 199).

„Apel na vieru je rečníkova ponuka prijať nejaké tvrdenie, nejakú tézu bez dôkazov a argumentov ako pravdivú a platnú, ako správnu.“ (L. Rybár, 1980, s.200) Apely na vieru pomáhajú napríklad v politickej sfére. Tieto apely sa musia však kontrolovať a konfrontovať s realitou. Apely na vieru majú frázy ako napríklad *môžete si byť istý, dôverujeme naším predstaviteľom, sme o tom presvedčení* a pod.

Apel na čin môže mať podobu pracovnej, riešiteľskej alebo politickej reči. Pre tento apel je typické presvedčanie. Je to dôsledok apelov na rozum, cit, fantáziu, túžbu a potrebu.

„Existuje celá stupnica verejných apelov na čin, počnúc priamymi výzvami až po jemné náznaky a impulzy, po zdvorilo prednášané návrhy.“ (L. Rybár, 1980, s.200) Apel na čin má frázy ako *vynaložíme všetko úsilie, urobíme všetko potrebné* a pod.

Apel na vôľu je často spájaný s apelom na čin. Rečník vyzýva svojich poslucháčov, aby zotrvali v začatom diele, pokračovali v práci. Tento apel je nevyhnutný, ak sú ciele kolektívu zložité, náročné na čas a energiu (Rybár, 1980, s. 201).

Apely na náladu sú jeden z druhov citových apelov. Na poslucháčov by mal tento apel zapôsobiť, zanechať v ňom istý dojem.

„Pri apelochoch na presvedčenie, na svedomie a česť, na morálku, na túžbu, na hrdosť a ťižiadosť atď. ide o kombinované apely“ (L. Rybár, 1980, s.201).

2.3 Rétorické žánre

J. Mistrík charakterizuje žánre ako abstraktný, formálne i obsahovo uzavretý kontextový celok, kým útvar pokladá za konkrétny, formálne i obsahovo uzavretý kontextový celok. (In Mistrík, J.: *Žánre vecnej literatúry*, Bratislava 1974, s. 18 a 169).

Vzhľadom na veľkú pestrosť a mnohorakosť ich členíme na:

- a) žánre reči spoločenskej formy a etikety, a to miestneho, obmedzeného významu alebo širokého, celospoločenského významu,
- b) žánre pracovných, riešiteľských a problémových rečí (sú takisto miestneho, obmedzeného významu a širokého, celospoločenského významu.). (L. Rybár, 1980, s.222)

V riešiteľských, pracovných a problémových žánroch sa riešia problémy, odovzdávajú sa v nich informácie a poznatky, vysvetľuje sa v nich cieľ spoločného úsilia, hľadajú sa v nich

správne riešenia problému a pod... Patria sem predovšetkým politické, agitačné, informačné reči, pracovné programové reči, didaktické reči, odborné prednášky, správy a referáty, diskusné, debatné a polemické príspevky, pódiové rozhovory, vojenské reči, komerčné dialógy, skupinové rozhovory, reči úradných predstaviteľov, oponentské reči a pod...

Medzi žánre spoločenskej etikety zaraďujeme rečnícke útvary ako blahoželacie reči, príležitostné reči, protokolárne reči, ceremoniálne reči, sobášne reči, privítacie prejavy, prípitky, pohrebné a rozlúčkové reči, obradné reči, slávnostné ohlasy a pod...

Podľa tohto rozdelenia žánrov vieme spoľahlivo zaradiť literárny útvar do príslušného žánru.

2.4 Štylizácia rečníckeho textu

Niekoľko fáz v príprave rečníckeho textu a rečníckeho prednesu: (L. Rybár, 1980, s.158)

Prvá prípravná fáza – invencia (inventio) pozostáva z hľadania a nachádzania vhodnej témy. V tejto fáze získava rečník inšpiráciu, zachytí motív, pochopí alebo objaví problém, fixuje ciele...

Druhá prípravná fáza – dispozícia (dispositio) nadväzuje na prvú fázu. V nej si rečník utrieduje nazbieraný materiál, myšlienky, informácie, argumenty. V tejto fáze už rečník má presnú predstavu o texte, môže už mať aj surový text v náčrte.

Tretia prípravná fáza – elokúcia (elocutio) zahŕňa práce na štylizácii písomnej podoby textu. Rečník už má jasno, o aký žáner ide, má vypracovaný úvod aj záver.

Štvrtá prípravná fáza – rečník študuje text, osvojuje si znenie reči. Rečník si to najlepšie osvojí tak, že si viac ráz za sebou prečíta text nahlas.

Rybár rozoznáva reč takto: (L. Rybár, 1980, s.157)

- nepripravená, improvizovaná
- poloimprovizovaná, pripravená heslovito, v náčrte, v konspekte, krátko pred rečníckym vystúpením
- pripravená starostlivo v dlhšom časovom predstihu, s textom písomne zoštylizovaným, čiastočne osvojená pamäťou, premyslená a pripravená i zo stránky prednesu

„Pre improvizované reči je charakteristické rýchle zaujatie stanoviska s prípadným rizikom povrchnosti, nedomyslenosti, nepochopenia impulzov, nevedomenia si konzekvencií vlastných úvah a vystúpenia.“(L. Rybár, 1980, s.158)

Na rýchlo pripravené reči (diskusné vystúpenia, pripomienky, doplnky) sú obsahovo a kompozične dokonalejšie, premyslenejšie, aj ich prednes je lepší, presvedčivejší, jednako však nedosahujú úroveň riadne pripravenej reči.“ (L. Rybár, 1980, s.157 a 158)

2.5 Rečnicke figúry

„Pod pojmom rečnicke figúry rozumieme dnes viac-menej ustálené a typické prostriedky rečnickeho štýlu, ktoré zvyšujú výraznosť, pútavosť, názornosť a presvedčivosť rečnickej komunikácie. Sú to zväčša jazykové prostriedky (slovné spojenia, frázy, obraty, typické vetné konštrukcie, typické slová alebo gramatické tvary). Niekedy sú to však aj špecifické štylizračné postupy.“ (L. Rybár, 1980, s.174)

Na Slovensku používame vyše 2500 rečniczych figúr. Ja som vybrala iba niekoľko z nich:

Rečnicke oslovenie

Rečnicke oslovenie patrí medzi klasické rečnicke figúry, ktoré sa používajú dodnes. „Oslovením rečník zväčša signalizuje základné príznaky svojho vzťahu k poslucháčom: slušnosť, úctu, zdvorilosť a vľúdnosť.“ (L. Rybár, 1980, s.175) Oslovenie by nemalo byť jednotvárne, no ani pestrosť nie je vítaná.

Rečniccka otázka

Rečniccka otázka spĺňa funkciu opytovacej vety, ale obsahom je to oznamovacia veta s opačným významom.

Rečniccke zvolanie

Medzi rečnicke figúry patrí aj rečniccke zvolanie. Zvolacími vetami sa dajú vyjadriť afekty, hnev, nadšenie, prekvapenie, súhlas, želanie a pod... Majú hodnotu citového apelu.

Rečniccka podmienka

Zdvorilá žiadosť alebo prosba patrí medzi rečniccku podmienku. Vyjadruje sa ňou prosba, naliehavé oznámenie, upozornenie, či prikazovanie.

Rečniccke prikazovanie

Na konci segmentov reči alebo v závere býva rečniccke prikazovanie. Medzi rečniccke prikazovania patria myšlienkové úvahy, rozborý a pod..

Rečniccka žiadosť

Rečniccka žiadosť, prosba je o niečo miernejšia ako rečniccke prikazovanie. Vyjadruje sa opytovacími či podmieňovacími vetami.

Rečniccka prípustka

Rečnickou prípusťou dáva rečník prípadným námietkam koncesie, s ktorými ráta, ale naďalej zotrúva na svojom stanovisku.

Hypotaxa

Hypotaxu tiež možno zaradiť medzi rečnícke figúry. Pre hypotaxu sú známe vety ako *Odišiel, aby sa už nikdy nevrátil. My sa pravdy nebojíme, a teda si priznáme aj chyby* a pod.

Amplifikácia

Amplifikácia je zosilňovanie výrazu alebo prehovoru. Je to figúra, ktorá má viacero podôb, ako napríklad opakovanie výrazu, vysúvanie výrazu, rozvíjanie výrazu, zvýrazňovanie pauzou, a navyše môže byť aj gestom a mimikou.

Rečnícka antitéza

Rečnícka antitéza znamená tiež kontrast alebo rozpor medzi opozitnými výrazmi alebo vetnými celkami. Táto figúra oživuje poslucháčov záujem o daný text. Poukazuje na protichodnosť, nelogickosť a rozpornosť javov. Antitézou môže byť napríklad *pracuje – zaháľa, smútok – radosť, dobrý – zlý*.

Rečnícka dialogizácia

Rečnícka dialogizácia je spôsob, ako sa dá oživiť monotónne rozprávanie, opis, výklad alebo úvaha. Frázy pri dialogizácii môžu byť napr. *Čo myslíte, čo je príčinou tohto napätia, Pokúsím sa vám to vysvetliť* a pod.

Parabola

Parabola alebo rečnícke podobenstvo figúra obraznosti alebo názornosti. Je to ozrejmovanie, ilustrácia alebo znázorňovanie nejakého problému, či tézy. Na parabolu sa využívajú známe príhody a udalosti z histórie, aforizmy, epigramy či mikropovedky. Podobenstvo má predovšetkým hodnotu fantazijného apelu.

Alegória

Rozšírenej parabole sa hovorí tiež alegória, inotaj. Pri alegórii sa vyjadruje nejaká myšlienka konkrétnym obrazom. Najväčšiu doménu má alegória v kazateľskom rečníctve. Alegória má podobenstvo vo forme príslovia, či citátu.

Rečnícka parafráza

„Rečnícka parafráza je voľný citát výroku nejakej osoby, citát jednej alebo viacerých myšlienok.“(L. Rybár, 1980, s. 184) Využíva sa na rozličné ciele ako východisko reči, ako argument na potvrdenie platnosti vlastných výpovedí a pod. Parafrázou možno posmeškovať, podkresliť grotesknosť situácie, či priblížiť atmosféru komunikácie.

2.6 Rečnícky prednes

Rečnícky prednes rozoznávame: (L. Rybár, 1980, s.202)

- deklamačný prednes namemorovaného textu, prednes spamäti
- voľný prednes pripravenej reči bez akýchkoľvek pomocných textov
- voľný prednes pripravenej reči opretý o osnovu, o napísaný konspekt, o čiastočne napísaný text (úvod, záver alebo aj niektoré časti jadra)
- kombinovaný prednes, pri ktorom rečník striedavo číta, prednáša, pripravený text podáva voľne, tvorivo, s istotou pri návratoch k napísanému textu zrakom
- „blokový“ čitateľský prednes, t. j. čítanie textu, pri ktorom ide o zachytenie obsahu viet a odsekov, nie o doslovnú reprodukciu textu
- čitateľský prednes, pri ktorom sa pripravený text doslova číta, ale čítanie je výrazné, kultivované, živé, s perfektným uplatnením intonácie, s úsilím o spätnú väzbu s publikom

Prednesom nie je doslovné čítanie textu na jednoduchej prednesovej úrovni, bez intonácie, s nízkou jazykovou kultúrou, s nerešpektovaním ortoepickej normy a neznalosťou problematiky.

Rečník sa môže pripraviť aj písomným znením textu, jeho konspektom. Podľa toho akú inšpiráciu bude mať aj prostredie, zvolí si niektorý variant prednesu, či už čitateľský alebo voľný.

Rečnícky prednes, štýl a spôsob prednesu závisí od okolností, ale aj od žánrového zaradenia reči. Niečo sa číta iba preto, že je to dôležité a nepripúšťa sa žiadna zmena, žiadna improvizácia. Ide zväčša o texty schvaľované v kolektívnych orgánoch. Čítajú sa aj obradné prejavy – sobášne prejavy (sú čiastočne predpísané) a také, pri ktorých sa vylučuje tvorivé hľadanie alebo improvizácia (justičné reči, pohrebné rozlúčkové reči. Zväčša sa čítajú aj odborné a vedecké prednášky, čítajú sa texty úradných vyhlásení, významné výroky a citáty. Intonačné komponenty dokážu oživiť čítaný text a tak sa stane ľahko vnímateľným.

„Možno rozlíšiť niekoľko rečníckych prednesových štýlov:

- štýl deklamátorský - trocha meravý, oficiálny a odosobnený
- štýl kazateľský - zvukovo a intonačne značne exponovaný, vznosný až patetický, bohatý na gestá a na sprievodnú mimiku

- vojenský štýl - strohý, úsporný a veliteľský
 - diplomatický štýl - ohľaduplný, zdvorilý, žoviálny a zdanlivo liberálny, tolerantný
 - oficiálny štýl - úradný, vecný, odosobnený, neemocionálny, strohý
 - štýl výkladu a didaktického pôsobenia
 - štýl informačných, agitačných a propagačných žánrov
 - štýl obradných rečí - ľudský, náladový, značne emocionalizovaný, rešpektujúci adresáta
 - civilný štýl - jednoduchý, málo emocionálny a utlmený
 - ľudový a zábavno-poučný štýl, vyhovujúci vkusu širokých vrstiev
 - bojovný a útočný štýl, štýl rečníckych diskusií a polemík
 - mierny, filozofický štýl neosobných a abstraktných rečníckych úvah atď.“
- (L. Rybár, 1980,s.204-205)

Popri verbálnej komunikácii prostredníctvom rečníckeho prednesu veľmi dôležité miesto má neverbálna komunikácia, ktorá nielen dopĺňa, ale aj formuje celý prednes.

Rétorický prednes sa formuje predovšetkým hlasovými a intonačnými prostriedkami, ladením, ale spadá sem aj gestikulácia, pohyb a mimika.

Pod celkovým pojmom intonácia rozumieme niektoré zvukové komponenty reči, ktoré sa prejavujú samostatne, vo vzájomných kombináciách. Patria sem dôraz, prízvuk, melódia reči, pauza, sfarbenie hlasu, intenzita (sila) hlasu, modulácia. Dáva reči živosť a zosobňuje ju, vysiela rôzne druhy apelov v určitom množstve a intenzite, lebo majú svoje intenzitné stupne a podoby výskytu.

Melódia signalizuje modálnosť vety. Vyjadruje, či ide o vetu oznamovaciu, zvolaciu, opytovaciu, žiadaciu, varujúcu alebo upozorňujúcu. Prehovor ňou získava emocionálne hodnoty, odráža vzťah k textu a k publiku. Naznačuje sa ňou zdvorilosť, rešpekt, posmešok, vážnosť, smútok, úcta, či sklamanie, dojatie, hnev a ostatné citové prejavy. Formuje sa ňou aj dôraz. Nižšie tóny sú typické pre smutnú a tragickú reč, vyššie zasa pre veselú, bojovnú, optimistickú. Málo melodický je administratívny štýl, odborné prednášky, úradná komunikácia. Najmelodickejšia je spoločenská konverzácia.

Pauza je prerušenie výpovede na kratší alebo dlhší časový úsek. Poznáme dva druhy pauzy a to medzivetná a vnútrovetná, pauza štylizujúca a štylisticky prázdna, pauza vdychová (fyziologická), pauza logická a psychologická, vysúvací, pauza rozčleňovacia, ukončujúca, vyčkávajúca, pauza s progresívnou alebo regresívnou platnosťou, pauza

zámerná alebo mimovoľná. Všetky pauzy riedia reč, čiže prerušujú ju, spomaľujú dynamiku alebo rytmizujú.

Štylisticky prázdna fyziologická pauza slúži rečníkovi na dýchanie, prečistenie hlasiviek, na preladenie tónu reči a na formulovanie myšlienok, ktoré majú ďalej nasledovať.

Trvanie a dĺžka páuz sú rozličné. Môžu trvať zlomok sekundy až niekoľko sekúnd. Pridlhé pauzy sú ale rušivé a chápu sa ako pauzy rozpakov a hľadania.

Intenzitu hlasu, ak je produktom rečníkových prirodzených hlasových dispozícií, alebo ak súvisí s požiadavkou zrozumiteľnosti reči, nepokladáme za intonačný komponent. Intonačným prvkom je až vtedy, keď zasahuje štylizujúco do kontextu myšlienok, keď tlmí alebo zintenzívňuje niektorý z rečníckych apelov. Rečnícku výpoveď zosobňuje, keď modifikuje významy výpovedí.

Tempo (frekvencia) reči je množstvo reči za istú časovú jednotku. Tempo sa stáva intonačnou zložkou až vtedy, ak rečnícku výpoveď uspôsobuje alebo umocňuje. Môže ju oživovať, tlmieť, dramatizovať, môže ju však aj retardovať. Tempo je tiež intonačným prvkom a závisí od druhov podávaných rečníckych apelov. Banálne je zrýchľovanie tempa reči, aby sa reč rýchlo skončila.

Pri prednese ak ide o voľný prednes, rečník kontroluje čas vystúpenia a plnenie cieľa reči, sleduje či obsiahol kľúčové myšlienky, či dodržal poradie myšlienkových okruhov, či sa venoval hlavným problémom či nevynechal dôležitú myšlienku, či dodržal poradie. V závislosti od časových možností a reakcie publika môže trvanie reči predĺžiť alebo skrátiť. Musí ale dbať na priebeh, rozsah, dobrý spád. Rečníkova chuť či kladný ohlas publika na reč sú lákadlom rečníka na „nadrábanie“ reči – predlžovanie prednesu. Dôležitá je rečníkova chuť rečniť a organizácia podujatia, dispozície poslucháčov sledovať výklad.

Najvýznamnejšie činitele, ktoré má rečník i počas prednesu na zreteli sú tematika, cieľ a žánrovosť reči. Od nich závisí štýl textu, myšlienková os, radenie myšlienok, výber kľúčových a rámcových myšlienok. (L. Rybár, s.211-214)

Rétorická komunikácia má v praxi rozsiahle využitie a plnohodnotný význam pre každú kultivovanú spoločnosť. Preto sme sa zamerali na osvetové stredisko, kde nachádzame komplexné uplatnenie rétoriky v širokom spektre aktivít.

3 Osvetové stredisko Topoľčany

Do vzniku samostatného národného života roku 1919 boli kultúrne aktivity veľmi skromné, čo sa týka kultúrno-osvetovej činnosti v národnom duchu. Malou výnimkou bol topoľčiansky spevokol, ktorý vznikol v čase postupujúcej maďarizácie a preto nemal dlhé trvanie. Zachovala sa aj zmienka o pokuse hasičského zboru v Topoľčanoch nacvičiť slovenské divadelné predstavenie, ktoré však úrady zakázali. Rozkvet kultúrneho života nastal začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia, hoci spočiatku bola kultúrno-osvetová činnosť dosť sporadická. Svoju činnosť obnovili predvojnové spolky a vznikali nové občianske združenia, ktoré sa venovali popri inej činnosti aj kultúrnym aktivitám. Najväčšiu úlohu pri rozvíjaní kultúry vo všetkých jej oblastiach zohrali učitelia, ktorí mali najväčšiu zásluhu na bohatých aktivitách spolkov – Telocvičnej jednoty Sokol, Živeny, Matice slovenskej, Československého červeného kríža a ďalších. Vzájomná prepojenosť škôl a kultúrno-spoločenských spolkov sa prejavovala najmä v spolupráci na príprave slávnostných akadémií k rôznym spoločensko-politickým výročiam či štátnym sviatkom. Hlavnými číslami týchto podujatí boli hudba a spev. Bola to jedna z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich oblastí kultúrneho života v Topoľčanoch a Učiteľský spevokol topoľčianskeho okresu patril k najvýznamnejším článkom hudobného života mesta i okresu. Spevokol nechýbal na žiadnej významnejšej kultúrnej či spoločenskej akcii, pripravoval celovečerné koncerty a úspešne reprezentoval mesto i okres aj v celoštátnom meradle. Okrem spevokolov (učiteľského a chrámového) pôsobilo v Topoľčanoch od dvadsiatych rokov aj ďalšie hudobné združenie – Topoľčianske hudobné združenie a z neho neskôr utvorený Salónny orchester. Popri hudbe sa mimoriadne darilo ochotníckemu divadlu. Takmer v každej obci sa podarilo dať dokopy (najčastejšie opäť pod vedením učiteľa) niekoľko ochotníkov, ktorí často v tých najbiednejších podmienkach nacvičovali divadelné predstavenia. Repertoár bol takmer rovnaký, rekvizity sa zháňali tým najrôznejším spôsobom. Organizačne osvetový systém po vzniku ČSR spočíval na sieti okresných osvetových zborov, ktoré sa vytvorili po roku 1919 a v obciach na miestnych osvetových komisiách. Osvetová činnosť v období 1.ČSR sa rozvíjala na spolčkovej báze a najmä v dvadsiatych rokoch bola v Topoľčanoch mimoriadne bohatá.

Nové obsahové zameranie, úlohy a organizačnú základňu osvetovej práce po 2. svetovej vojne určil dekrét č. 130 z 26. októbra 1945 o štátnej osvetovej starostlivosti, ktorý vychádzal z programovej základne Košického vládneho programu. Zriadené boli okresné a miestne osvetové rady a vymenovaní boli prví okresní osvetoví a knižniční inšpektori. Vo februári

1948 sa dianie osvety a kultúry nieslo v duchu propagácie družstevníctva, osláv jeho výdobytkov, agitácie medzi družstevníkmi, besedami a podobne. Aj osvetová činnosť bola v tomto čase orientovaná na propagačno-agitačnú činnosť, rozvíjala sa činnosť v oblasti ochotníckeho divadla a dychovej hudby.

Nová inštitucionálna základňa sa začala budovať po prijatí uznesenia Zboru poverníkov z 2. septembra 1952 a uznesenia vlády v roku 1953. V zmysle týchto dokumentov sa začali zriaďovať okresné osvetové domy a v obciach osvetové besedy a zdokonaľoval sa systém vzdelávania osvetových pracovníkov. Otázkou zriadenia Okresného domu osvety sa zaoberala Rada ONV na svojom zasadnutí 28. mája 1953. Na tomto zasadnutí bola vymenovaná správa Domu osvety. Bola mu pridelená do správy budova bývalého Katolíckeho kultúrneho domu, celé zariadenie bývalej Okresnej osvetovej rady v Topolčanoch. Osvetový dom dostal k dispozícii aj osobné auto.

V päťdesiatych rokoch, okrem povinnej propagácie a agitácie, dominovali v topolčianskom dome osvety osvetové hudobné kurzy. V roku 1959 tu vyučovalo až sedem učiteľov, medzi nimi aj známy slovenský skladateľ Jozef Gáher. V tomto čase svoje najlepšie obdobie prežíval v priestoroch okresného domu osvety divadelný ochotnícky súbor Červeného kútika ROH Drevoindustrie v Topolčanoch.

Okresný dom osvety koordinoval a riadil celú činnosť siete kultúrno-osvetových inštitúcií, ktorých úlohou bolo aktívne pomáhať premieňať spôsob života, uskutočňovať socializáciu dediny, sprístupňovať poznatky vedy, techniky a hodnoty umenia. Na celom území okresu sa zakladali a budovali domy osvety, osvetové besedy, či osvetové izby, ľudové knižnice, osvetové zariadenia a knižnice v závodoch, na štátnych majetkoch i strojových traktorových staniaciach. Jednou z náplní vtedajšieho okresného domu osvety bola aj prevádzka tzv. putovného kina, ktoré tvorila 16mm premietacia a rolovacie plátno. Putovné kino s filmami z nitrianskej krajskej požičovne sa uplatnilo najmä v obciach, kde nebola premietacia technika, ba ani kultúrne domy. Filmy sa premietali v rôznych priestoroch, zasadačkách, ba aj v hostincoch. Veľkou zaujímavosťou bolo, že domovník Jozef Baláž, ako bývalý boxer, umožňoval v sále bývalého bábkového divadla stretávať sa nádejným mladým boxerom, ktorí využívali boxerské rukavice, ktoré tam zanechali saleziáni. Tiež bol veľkým nadšencom šachu, a tak sa pravidelne po večeroch v dome osvety hrali aj šachy. Okresný dom osvety bol priamo riadený Odborom školstva a kultúry Okresného národného výboru v Topolčanoch.

Okrem absolútne preferovanej a štátom i komunistickou stranou sledovanej oblasti agitácie a propagandy, realizovala sa činnosť okresného domu osvety aj prostredníctvom metodickéj pomoci miestnym osvetovým zariadeniam v okrese, ktorá spočívala v uskutočňovaní

najrôznejších školení, vysielaní lektorov do obcí, sprostredkovávaní vystúpení profesionálnych i amatérskych umeleckých súborov.

Šesťdesiate roky znamenali pre činnosť okresného domu osvetu ďalšie pokračovanie a prehĺbovanie činnosti v troch hlavných smeroch. Na prvom mieste stála požiadavka plnenia úloh v oblasti šírenia vedeckého svetonázoru, vysvetľovania a presadzovania politiky strany, druhá oblasť zahŕňala vzdelávanie pracujúcich, dobrovoľných osvetových pracovníkov a pomoc národnému hospodárstvu a na treťom mieste starostlivosť o kultúrno-spoločenský život pracujúcich. Najzmysluplnejšiu činnosť vykonával v týchto rokoch úsek ľudovomelekej tvorivosti, ktorý sa zameriaval na aktivizovaní súťaží tvorivosti mládeže, seminárov o tanečnej hudbe. Na úseku výtvarnej výchovy sa organizovali výstavy detských prác, ale aj viaceré autorské výstavy, či výstavy so širším záberom, napr. v roku 1963 výstava s názvom Vývoj európskeho maliarstva.

Začiatkom šesťdesiatych rokov bol zo spomínaných úsekov okresného domu osvetu plne obsadený len úsek vzdelávací. Neobsadené miesta boli na úseku názorných pomôcok a na úseku ľudovej umelekej tvorivosti. V roku 1963 bol vtedajším MsNV zriadený mestský dom osvetu, kam odišiel doterajší riaditeľ Jozef Bojkovský aj s viacerými spolupracovníkmi. Riaditeľom okresného domu osvetu sa až do januára 1965 stal Emil Psota, od marca 1965 bol za riaditeľa vymenovaný Štefan Chrenko, ktorý vo funkcii zotrval do roku 1973. Popri personálnych zmenách na postoch riaditeľov v tomto období dochádzalo k častým zmenám názvu organizácie: Okresný dom osvetu, Dom kultúry a vzdelávania, Okresný osvetový dom. Organizáciu striedavo riadili – odbor školstva a kultúry ONV a odbor kultúry ONV.

V roku 1963 vydalo ministerstvo školstva a kultúry smernice pre zostavovanie jednotných plánov kultúrnej a osvetovej činnosti, ktorých cieľom bolo prispieť k názorovej jednote všetkých organizátorov kultúrnej a osvetovej práce. Počnúc týmto rokom a prostredníctvom týchto jednotných plánov bola celá kultúrno-osvetová činnosť pod neustálou kontrolou štátnych orgánov, ktorým sa tieto predkladali na schválenie. Okresný dom osvetu zabezpečoval spomínaný cieľ pomocou metodikov troch metodických úsekov. Hospodársko-správny úsek zabezpečoval chod inštitúcie. Preferovaný bol aj úsek vzdelávací. Jeho činnosť bola zameraná hlavne na organizovanie školení, vzorových večerov otázok a odpovedí, organizovanie ľudových akadémií, konferencií a podobne. Na úseku ľudovej tvorivosti sa zameriavali hlavne na pomoc pri organizovaní rôznych miestnych súťaží tvorivosti mládeže a pracujúcich, usporadúvali kurzy pre ochotníckych divadelníkov, pomáhali pri zakladaní dychových hudieb a organizovali viaceré okresné kolá rôznych súťaží. Od začiatku 60. rokov sa nakrúcali na úseku pre názorné pomôcky krátkometrážne propagačné filmy, ale aj filmy

s historickou tematikou, ako napr. film o stavebných pamiatkach v okrese Topoľčany, organizovali sa školenia fotografov – amatérov, výstavy fotografií atď. Táto organizačná schéma sa nemenila ani v neskorších rokoch, len rozsah činností sa časom rozširoval o akcie, ktoré si vynútila spoločnosť. Takto sa aktivity vzdelávacieho úseku rozšírili o organizovanie kurzov správnej výživy, veľmi populárnych kurzov strihov a šitia, pečenia, kurzy pre ovocinárov a záhradkárov a kurzy spoločenského správania sa. K najpopulárnejším podujatiam patrili vedomostné súťaže, napr. Poznaj svoj okres a svoju vlasť.

Úsek ľudovej umeleckej tvorivosti plnil svoje poslanie hlavne prostredníctvom metodickéj pomoci divadelným krúžkom, organizovaním detských divadelných predstavení i predstavení pre dospelých. Organizovali aj návštevy ochotníkov na celoslovenských divadelných festivaloch, ako aj celoštátnych festivalov. Úspechy dosahoval aj úsek pre hudbu, spev a tanec, ktorý okrem sústavnej metodickéj pomoci pripravoval a usporadúval kvalifikačné prehrávky všetkých tanečných orchestrov, rytmických skupín a dychových hudieb v okrese, v roku 1967 sa uskutočnil okresný festival tanečných orchestrov a v tomto roku bola vytvorená pri okresnom osvetovom dome aj štvorčlenná bigbítová skupina, pre ktorú okresný osvetový dom zakúpil potrebné nástroje a rekvizity. Táto skupina sa osvedčila hlavne pri vyplňaní programu rôznych súťažných večerov. V tom istom roku vznikol pri okresnom dome osvetu aj folklórny súbor spevov a tancov, ktorý mal 32 členov, hlavne žiakov a viedol ho riaditeľ Základnej školy vo Veľkom Hostí Michal Varga. Stále kvalitnú úroveň mala práca na úseku fotografie a filmu a práca výtvarného úseku. Okresný dom osvetu poskytoval pomoc aj Zborom pre občianske záležitosti pri národných výboroch, pre ktoré vydával metodický materiál obsahujúci prejavy a básne k jednotlivým spoločenským obradom. Po krátkom uvoľnení, ktoré pre celú spoločnosť priniesol demokratizačný proces roku 1968 a ktorý sa prejavil aj na činnosti okresného domu osvetu oživením práce na mnohých úsekoch, sa dostal veľmi rýchlo do normálneho stavu. Na základe uznesenia R-ONV musela celá činnosť dostať „cieľavedomý politicko-ideový charakter“. Podľa systematizácie platnej od 1. januára 1970 sa činnosť okresného domu osvetu uskutočňovala na úseku vzdelávacom, úseku ľudovej umeleckej tvorivosti a úseku hospodársko-správnom. Od tohto roku bol k okresnému domu osvetu organizačne pričlenený aj Spevokol učiteľov Topoľčianskeho okresu, ktorý tu účinkuje až dodnes ako Spolok SUTO.

Atmosféra po roku 1968 poznačila celú činnosť okresného domu osvetu. Problém spočíval v nedostatku pracovníkov, ich nedostatočnej kvalifikácii a napokon aj pod vplyvom doby skomplikovaných vzťahoch celého kolektívu. V tomto období došlo v roku 1973 k reorganizácii okresného domu osvetu na okresné osvetové stredisko, ktorého riaditeľom bol

vymenovaný Pavol Škandík. Bola schválená aj nová systematizácia a práca okresného osvetového strediska bola naďalej rozdelená na úseky mimoškolského vzdelávania, záujmovo umeleckej činnosti a úsek názornej agitácie a propagácie. Činnosť úseku mimoškolského vzdelávania v 70. a 80. rokoch sa zameriavala v oblasti politicko-výchovnej práce (cieľ prehľbovať pocity vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu) na všetky formy mimoškolského vzdelávania pracujúcich (individuálne prednášky, cykly prednášok, odborné a praktické kurzy) a na ideový rast osvetových pracovníkov.

Okresné osvetové stredisko v rámci tejto činnosti uskutočnilo celý rad prednášok, kvízov, aktivít, slávnostných akademií. Okrem týchto politicky ladených akcií sa uskutočnilo aj množstvo užitočných prednášok z oblasti zdravotníctva, pedagogiky a psychológie ako aj z oblasti sociálnej osvety a s tematikou ovocinárstva, chovateľstva a podobne. Naďalej sa uskutočňovali a boli veľmi populárne rôzne kurzy (pre fotoamatérov, hudobné kurzy, kurzy kozmetiky pre ženy, spoločenského správania a tanca, správnej výživy, strihov a šitia). Ročne bolo takýchto kurzov usporiadaných 80 – 90 a zúčastňovalo sa ich do 1000 záujemcov. Pokračovalo sa aj v metodickéj pomoci osvetovým zariadeniam a rozhlasovým krúžkom v obciach, pre ktoré okresné osvetové stredisko vydávalo príležitostné publikácie a spravodajcov s výberom vhodnej poézie, prózy, relácií, scénok, pásiem, príhovorov. Úsek názornej agitácie a propagácie vyhotovoval ku všetkým významným politickým výročiam panely, heslá, transparenty a rôzne pútače. Edičná činnosť bola bohatá – pripravovali sa a vydávali scenáre, skladačky, metodické listy, letáky. Veľký význam zohrávalo aj okresné rozhlasové vysielanie, ktoré za 30 rokov jeho trvania v jednotlivých obdobiach sa zameriavalo na popularizáciu výrobných úloh všetkých odvetví a na oblasť ideovo-výchovného pôsobenia. V roku 1978 bola pri okresnom osvetovom stredisku vytvorená redakčná rozhlasová rada, ktorá spolupracovala s pracovníkmi okresných a závodných novín ako aj priamo so zamestnancami zo závodov a iných inštitúcií.

V oblasti záujmovej umeleckej činnosti, ktorá zahŕňala úsek hudby, spevu a tanca, výtvarného umenia, spoločenskej zábavy a ochotníckeho divadla sa aj v tomto období najviac naplňalo poslanie okresného osvetového strediska. V roku 1974 vznikla tradícia programov Kultúrneho leta v amfiteátri v Čeladinciach, prehliadka najmä súborov záujmovej činnosti topoľčianskeho okresu a príležitostne aj profesionálnych umelcov, ktorá trvala viac ako štvrtstoročie.

V roku 1975 okresné osvetové stredisko nadviazalo na organizovanie festivalov dychových hudieb z rokov 1968 a 1969 v Bošanoch a v Chynoranoch, a to Festivalom dychových hudieb v Ostraticiach. V roku 1977 sa začali v novovybudovanom krásnom prírodnom amfiteátri

v Čermanoch usporadúvať okresné i krajské festivaly detských a mládežníckych dychových hudieb, každoročné programy Kultúrneho leta a neskôr aj Cyrilometodské slávnosti. V polovici sedemdesiatych rokov sa okresné osvetové stredisko spolu s Osvetovým ústavom podieľalo na výskume folklórnych tradícií v topolčanskom regióne. Na základe výskumu vzniklo v okrese až 10 folklórnych skupín, ktoré v ďalších rokoch úspešne účinkovali. Okresné osvetové stredisko každoročne usporiadalo 25 až 30 podujatí, ktoré presahovali rámec okresu (spolu s okresnou organizáciou slovenských žien aj Stretnutia troch generácií a súťaž Krása životu, Puškinov pamätník, Melódie priateľstva, Stanislavského pohár – festival ruských a divadelných hier, veľmi významný krajský festival divadelných súborov, každoročné okresné i krajské oslavy SNP na Jankovom vŕšku a ďalšie príležitostné podujatia k výročiam významných udalostí a osobností). Dovtedy tradičné výchovnovzdelávacie metódy a formy sa nahrádzali novými, náročnejšími výchovno-vzdelávacími audiovizuálnymi a kombinovanými programami. Okresné osvetové stredisko vtedy, okrem prvej ceny v krajskej súťaži, získalo aj hlavnú cenu ministerstva kultúry. Sedemdesiate a osemdesiate roky priniesli veľmi plodné obdobie čo sa týka programov ako Kultúrne leto, folklórne festivaly, okresné aj krajské festivaly dychových hudieb, výstavy neprofesionálnej výtvarnej i fotografickej tvorby, detskej výtvarnej tvorivosti, speváckych zborov atď. Toto obdobie bolo aj veľmi významné na prezentáciu populárnej hudby. Uskutočňovali sa súťaže amatérskych spevákov populárnych piesní Zlatá črievička.

Zmeny vo vnútropolitickom a spoločenskom živote nastali po novembri 1989 a výrazne ovplyvnili aj organizáciu okresného osvetového strediska. Nastala stagnácia v práci osvetových stredísk, ale aj rôznosť názorov na ich opodstatnenosť v systéme kultúry na Slovensku. No v roku 1990 sa na valnom zhromaždení celej kultúrnej a osvetárskej obce v bratislavskom Dome kultúry Vernosť rozhodlo o transformácii osvetových stredísk priamo pod ministerstvo kultúry. Zachránil sa tým celý systém postupových súťaží, festivalov a prehliadok a najmä ich metodicko-odborná garancia.

V nie veľmi ľahkých deväťdesiatych rokoch z dôvodov reorganizácie, neistoty, či neuplatnenia sa v dovtedajšom systéme odišlo z Okresného osvetového strediska v Topolčanoch približne 30 pracovníkov. Hľadali sa nové kontakty s novými predstaviteľmi obcí, organizácií, a predovšetkým metodicky, či organizačne nadriadenými inštitúciami. Toto obdobie začiatku deväťdesiatych rokov ešte viac komplikovali neujasnené organizačno-zriaďovateľsko-metodické vzťahy, keď v roku 1990 RKS bolo delimitované pod ministerstvo kultúry, v roku 1995 po novom územnom členení pod Krajský úrad v Nitre, v roku 1996 začlenené do Tribečského kultúrneho centra, ktoré bolo zrušené 1. apríla 1999. Vtedy

kultúrne organizácie získali opäť právnu subjektivitu, čo celkom výrazne a pozitívne ovplyvnilo pozitívne ich činnosť. Posledná zmena sa udiala 13.mája 2002, kedy sa zriaďovateľom Tribečského osvetového strediska v Topoľčanoch stal Nitriansky samosprávny kraj.

Dnes je základným poslaním Tribečského osvetového strediska v Topoľčanoch sprostredkovať informácie a poznatky z kultúry, vedy a techniky, prehľbovať vzťah k vlastnému štátu, ku kultúrnej identite národa, národnostných menšín a etnických skupín a k starostlivosti o životné prostredie, vychovávať umením a k umeniu najmä rozvíjaním záujmovej umeleckej činnosti, vyhľadávať, ochraňovať, uchovávať a sprístupňovať ľudové tradície s dôrazom na tradičnú a ľudovú kultúru, tvorivo ich rozvíjať a využívať, napomáhať prevencii protispoločenských javov a drogových závislostí, umožňovať ľuďom naplňovať ich voľný čas kultúrnymi aktivitami.

Záver

V tejto práci sme prezentovali a analyzovali komunikáciu ako živý, dynamický proces, ktorý môže byť funkčný len ako celok zložený z jazyka, reči – verbálnych výrazových prostriedkov a neverbálnych prejavov, ktoré môžu byť omnoho spoľahlivejšie, ako tie slovné. Najznámejšie neverbálne prejavy mimika a gestika patria tiež medzi najvýraznejšie počas verbálnej, slovnej komunikácie.

Rétorika je známa viac ako dvetisíc rokov, jej korene siahajú až do Starovekého Grécka. Z toho je zrejmá jej dôležitosť a funkčnosť, ktorá tak ako v minulosti, aj v súčasnosti má svoje pevné miesto v komunikácii.

Dnešná rétorika je súhrnom apelov na poslucháča – apel racionálny, emocionálny, apel na dôveru, vôľu, fantáziu a.i., pričom apel na racio – rozum má dominantné postavenie.

Rétorika má niekoľko žánrov – spoločenskej formy a etikety, pracovných, riešiteľských a problémových rečí.

Naša téma „Rétorická komunikácia učiteľov stredných škôl v ich aktivite v miestnej kultúre“ patrí do žánru pracovných a riešiteľských rečí. V tomto žánri sa riešia problémy, odovzdávajú sa informácie a poznatky, vysvetľuje sa v nich cieľ spoločného úsilia, hľadajú sa správne riešenia.

Cieľom tejto práce bolo analyzovať najtradičnejšiu umeleckú komunikáciu – rétoriku a jej využitie v praxi. Konkrétnym cieľom využitia rétorickej komunikácie bolo Tribečské osvetové stredisko v Topoľčanoch, kde sme mali možnosť porovnávať praktický význam a využitie rétoriky v minulosti a v súčasnosti.

Kultúrne aktivity na Slovensku boli do vzniku samostatného národného života veľmi skromné, čo bolo podnetom k rozmachu kultúrno-osvetovej činnosti v národnom duchu. Najvýznamnejšiu úlohu pri rozvíjaní kultúry mali práve učitelia, ktorí aktívne zakladali spolky ako Matica slovenská, Československý červený kríž a.i. Osvetová činnosť v období 1.ČSR bola najmä v dvadsiatych rokoch veľmi bohatá.

Ďalší rozmach kultúrneho života nastal po 2.svetovej vojne, niesol sa v duchu propagácie družstevníctva, osvetová činnosť bola v tom čase orientovaná na propagačno-agitačnú činnosť. Rozvíjali sa ochotnícke divadlá, dychové hudby, zriaďovali sa okresné osvetové domy, kiná, ľudové knižnice. Najzmysluplnejšiu činnosť vykonával v týchto rokoch úsek ľudovumeleckej tvorivosti, ktorý sa zameriaval na súťaže tvorivosti mládeže, organizovali sa súťaže detských prác, vedomostné súťaže a.i.

V spomenutých aktivitách zohrala významnú úlohu práve rétorika, pretože vzdelaní ľudia, učitelia takto odovzdávali svoje vedomosti a zručnosti širokému okruhu ľudí, no hlavne novej nastupujúcej generácii.

Dnes je základným poslaním Tribečského osvetového strediska v Topoľčanoch, práve pomocou rétorickej komunikácie, sprostredkovať poznatky z kultúry, vedy, techniky, prehľbovať vzťah ku kultúrnej identite národa, k životnému prostrediu, vychovávať k umeniu, uchovávať ľudové tradície.

Vzhľadom na to, že učitelia zo stredných škôl sa permanentne zúčastňujú na aktivitách v miestnej kultúre, zarátajúc do toho aj ich rétorickú komunikáciu sme si vedomí toho, že sa musia adekvátne pripraviť aj na aktivitu priamo s účastníkmi – konzumentmi miestnej kultúry. Naším prieskumom sme sa dopracovali k tomu, že pri príprave na rétorické prejavy čiastočne akceptujú aj nami preferované a deskriptívnou analýzou prezentované celé série rečníckych prejavov.

Na ukážku sme si dovoľili schematicky uviesť v danej prílohe časť slávnostného prejavu na stužkovú, ktorá bola realizovaná istým stredoškolským profesorom, ktorý zverejnil svoj prejav aj na internete a ktorý som z hľadiska rečníckeho prejavu analyzovala v uvedenej časti prílohy. Orientovali sme sa na zvláštnosti rečníckeho prejavu zapracujúc do toho predovšetkým rečnícke figúry, ktoré skrášľujú celý rečnícky prejav. Z našej strany to bola akceptácia teórie v praxi v kultúrno-výchovnom zariadení skúmaného mesta.

Zoznam použitej literatúry

- BRAUN, R. 2009. *Umění rétoriky*. Praha: Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-539-4
- CLAYTON, P. 2004. *Reč tela. Čítajte gestá, hovorte svojimi pohybmi*. Praha: Ottovo nakladateľství, 2004. ISBN: 80-7181-118-1
- ČERNÝ, V. 2009. *Reč tela*. Brno: Computer Press, a. s., 2009. ISBN: 978-80-251-2449-9
- KRÍŽOVÁ, O. 2006. *Komunikácia*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2006. ISBN: 80-8052-275-8
- MISTRÍK, J. 1987. *Rétorika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987.
- MRAVÍK, J. a kol. 1978. *Premeny*. Bratislava: Obzor, 1978.
- MRAVÍK, J. a kol. 1985. *Premeny 2*. Bratislava: Obzor, 1985.
- MRAVÍK, J. a kol. 1987. *Premeny 3*. Bratislava: Obzor, 1987.
- NELEŠOVSKÁ, A. 2005. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN: 80-247-0738-1
- PORUBSKÁ, G. a kol. 2005. *Manažment vzdelávania dospelých*. Nitra: Slov Didac, 2005. ISBN: 80-969303-0-3
- RYBÁR, L. 1980. *Základy rétorickej komunikácie*. Bratislava: Obzor, 1980.
- SZIJJÁRTÓOVÁ, K. a kol. 2007. *Základy sociálnej pedagogiky pre pomáhajúce profesie*. Nitra: PF UKF, 2007. 280s. ISBN: 978-80-8094-174-1
- ŠKVARENINOVÁ, O. 1994. *Rečová komunikácia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. ISBN: 80-08-02228-0
- Zákon č. 52/1959 Zb. o osvetovej činnosti
- Zákon č. 131/1970 Zb. o osvetovej činnosti
- Zákon č. 96/1991 Zb. o osvetovej činnosti
- Zákon č. 186/1997 Zb. o osvetovej činnosti
- Zákon č. 61/2000 Zb. o osvetovej činnosti
- <http://referaty.atlas.sk/slovincina-a-cestina/slohy-a-fejtony/12420/?print=1> [cit. 2010-03-30]

PRÍLOHA

Ukážka slávnostného prejavu na stužkovú (<http://referaty.atlas.sk/slovenscina-a-cestina/slohy-a-fejtony/12420/?print=1> [cit. 2010-03-30]):

„Vážený pán riaditeľ, vážená pani profesorka triedna, ctení zástupcovia profesorského zboru, drahí rodičia, milí spolužiaci a všetci naši vzácní hostia, ktorí ste sem dnes večer zavítali, aby ste spolu s nami oslávili tento výnimočný okamih.

Zvláštny prejav, rečnícke oslovenie

Epiteton ornans, apostrofa

Určite je výnimočný v mnohom. Dnes večer sme sa tu zišli pri príležitosti odovzdania maturitných stužiek nám, študentom triedy 4.D.

Kontaktovej fráza

Áno, už sú to skoro štyri roky, čo trochu roztrazených 32 párov nôh prekročilo po prvý krát bránu Strednej priemyselnej školy dopravnej a navždy sa tak zapísalo do jej análov ako jedna z dvoch tried v odbore prevádzka a ekonomika dopravy v ročníkoch 2000 – 2004. Prežili sme toho veľa, spoznali sme nové miesta, nových ľudí a v neposlednom rade sme lepšie spoznali aj sami seba. A tak, ako sa už od 16. storočia traduje zvyk odovzdávania zelených stužiek ako symbolu nádeje v úspešný vstup do sveta dospelých, dnes, v poslednom školskom roku nášho stredoškolského štúdia, tu pred vami stojí síce už len 30 mladých ľudí, ale všetci s veľkou nádejou v srdci.

Epiteton, perifráza

metafora

prirovnanie

prirovnanie

Rečnícka prípusťka

S nádejou, že prvú veľkú skúšku dospelosti zvládneme šťastne a do života vykročíme s hrdo vztýčenou hlavou a krásnymi spomienkami na roky na strednej škole. A jednou z najkrajších by mala byť práve

perifráza

epiteton

spomienka na túto, pre každého z nás tak dôležitú chvíľu, ktorá by sa mala do našich pamätí zapísať ako jedna z najvýznamnejších a najdôležitejších udalostí nášho života. O chvíľu sa definitívne uzavrie brána s rokmi nášho detstva. Nastane ten rozhodujúci zlom, maličký okamih pravdy, keď v každom z nás dozrie vedomie, že to trvalo príliš krátko. Ved' už Ovídius skonštatoval: „Čas plynie a my nepozorovane starneme.“ Čas beží svojím nezvratným tempom a len tie radostnejšie alebo naopak smoliarske dni nám relativizujú tempo jeho toku. A tak dnes, po uplynutí presne 1183 dobrých i tých nie celkom dobrých dní, sa tu všetci stretávame, aby sme sa rozlúčili s érou našich študentských čias a vkročili do toho povestného sveta dospelých. Byť dospelým niekedy znamená aj vyrovať sa so stratou. Myslím, že každý, kto to zažil, vie, že s človekom, ktorí odíde, vždy odíde aj kúsok z nás samých. Ale rovnako tu ostáva kúsok z neho v našich spomienkach. A tak všetci, ktorí tu dnes večer nemôžu byť fyzicky, či už je to nikto blízky z rodiny alebo priateľ, všetci tí tu budú s nami v našich myšlienkach. A tak, ako sme sa cez letné prázdniny museli rozlúčiť s profesorom ekonomiky a zástupcom školy, pánom Ing. Petrom Zbojom, ktorý si náš rešpekt vyslúžil hlavne svojou ľudskosťou, sa aj on navždy vryl do našich spomienok, ale rovnako zanechal aj odkaz pre všetkých

epiteton
prirovnanie
metafora
epiteton
Rečnická parafráza
Epizeuxa, anafora, epiteton
personifikácia
parentéza
epizeuxa
prípustka
prípustka

pedagógov, že najlepší spôsob, ako si získať úctu študentov, je byť férový.

epiteton

Áno, stužková slávnosť je dôležitá nielen pre nás, študentov, ale aj pre vás, našich profesorov. Zaiste to nebola vždy ľahká úloha usmerniť tridsiatku pubertiakov, ale priznajte si, vážené pani profesorky a páni profesori, ani my sme to s vami nemali vždy ľahké. Ale úprimne verím, že dnes si každý z vás môže povedať, že tá namáhavá práca nebola celkom zbytočná. Veď keď si spomeniem na posledných niekoľko rokov, často sme sa riadili heslom: „Z učenia ešte nikto nezomrel, ale načo riskovať.“ Ale nech je akokoľvek, sme vám vďační za mnoho skúseností a nových poznatkov, ktoré ste nám odovzdali, aj keď to možno teraz nie je celkom vidieť. Budeme sa snažiť robiť dobré meno nielen nám, ale aj nesklamať vaše nádeje, ktoré do nás vkladáte.

epiteton

neologizmus, slang

epiteton

Rečnická parafráza

Za tolerovanie našich výstrelkov však patrí osobitná vďaka Vám, našej pani profesorke triednej. A dúfame, že takí žiaci ako my, sa Vám už do rúk nedostanú. Jednak preto, aby ste už nemuseli prežívať opäť to, čo s nami, ale i preto, aby spomienka na našu triedu bola pre vás neopakovateľná a jedinečná. Avšak je tu ešte niekto, kto sa na dnešný večer tajne tešil spolu s nami. Naši rodičia. V mene nás – všetkých

prirovnanie

elipsa

študentov – by som vám chcela
poďakovať. Bez vás by sme neboli tým,
čím dnes sme. Nemali ste to s nami vždy
ľahké, ale neviem, neviem, drahí rodičia, či
by ste aj dnes zvládli plniť požiadavky,
ktoré na dnešných študentov kladie škola a
dospievanie. Ale nech je vám
zadosťučinením, že do sveta ideme so
všetkým tým najlepším i najhorším, čo
máme práve od vás a našej školy a budeme
sa snažiť žiť tak, aby sme neurobili zlé
meno sebe, ale ani vám, ktorí nás,
takpovediac, máte na svedomí. Vy ste
pozorovali, ako sa postupom času formujú
naše osobnosti a teraz už vieme aj to, čo
ste sa nám za tie roky snažili
sprostredkovať. A to, že len vlastnou
usilovnosťou a ctižiadnosťou budeme
pripravení zdolávať prekážky, ktoré nám
do cesty podhodí život.
A tak dnes, v tento slávnostný moment,
keď nám v srdciach plápolajú ohníčky
nedočkavosti a vzrušenia a v nejednom
oku sa objaví slzička dojatia, tu, na tomto
mieste, stojíme s tajnou túžbou. Túžbou,
stať sa skutočne dospelými. A tak mi
neostáva nič iné, ako vám všetkým – našim
rodičom a profesorom – vyjadriť našu
vdáku za to, že tu dnes môžeme stáť v tak
hojnom počte. Pretože to je nielen naša, ale
i vaša zásluha.
Ešte raz – ďakujeme“.

epiteton

metafora

personifikácia

personifikácia

metafora

epanostrofa, epizeuxa

Elipsa, epiteton

poďakovanie